Kapitalistki saab kasu

Karin Allik

Tõsi on, et erinevalt Leedust ei jää Eesti teatriaastasse 2025 ühtegi laiaulatuslikku protestiaktsiooni: ei tulnud teatriinimesed tänavatele meelt avaldama, ei jätnud nad ühtegi etendust protesti märgiks ära. Aga rahulolematus on õhus. See süveneb. Ehkki kõige reljeefsemalt väljendub see seoses teatrite rahastamise ja kultuuritöötaja miinimumpalgaga, pole raha siiski ainus probleem. Kas loovisiku töö on töö? Kas kultuuriinimese sõna maksab midagi? Kas see kurikuulus eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimine on tõesti tagatud? Just need allhoovused kultuurivaldkonna tulevikku (sealhulgas raha, õigusi ja kohustusi) ju määravad.

Tõsi on, et teatriaastal 2025 tuli aga välja vähemalt üks lavastus, mis tegeles väga otseselt protestikultuuriga: Juhan Ulfsaki „Tagasiside“ Von Krahli teatris[1]. Ja teatriametisse asus ka vähemalt üks inimene, kes on protestinud kogu elu: Teatriliidu uus tegevjuht Elin Kard. Niisiis palusingi Ulfsaki ja Kardi appi, et leida sobivaid sõnu, kirjeldamaks ajavaimu, milles heiastub korraga nii protesti vajadus ja eelaimdus kui ka tahtmatus tänavatele tulla. Jätsime kõrvale lavastused ja ametid, et rääkida asjast: protestist. Inimestest selle sees, ümber ja vastas.

Mida tähendab teile protest?

Juhan Ulfsak: Ma olen nii vana, et mäletan veel laulvat revolutsiooni – siis ma ikka käisin nendel … ma ei tea, kas need olid protestid või riitused. Igatahes on mul emotsionaalses mälus selline eksistentsiaalsest ohust ja vajadusest tõukuv väljatulek olemas.

[1] Von Krahli Teatri „Tagasiside“, lavastaja Juhan Ulfsak, kunstnik Kristel Zimmer, helilooja ja muusikaline kujundaja Hendrik Kaljujärv, valguskujundaja loominguline ühendus Berkut, lavastusdramaturg Eero Epner. Laval Liisa Saaremäel, Kristina Preimann, Edgar Vunš, Herman Pihlak, Karl Birnbaum ja Markus Andreas Auling. Esietendus 27.11.2025 Von Krahli Teatris.

„Tagasiside“ (Von Krahli Teater). Stseen lavastusest. Foto Iris Kivisalu

Elin Kard: Jah, see tuleb tunnetuslikult tuttav ette. Mina nendel laulva revolutsiooni üritustel ei käinud sel lihtsal põhjusel, et ma olin Pärnus.

Ulfsak: Aga Balti kett läks sealt läbi?

Kard: Balti ketist olin ma 50 meetri kaugusel, vaatasin seda pealt ja tegin isaga õunamahla. Aga kuna mulle on sünnist saati kõrgendatud õiglustunnet sisse valatud, siis niikaua kui ma ennast mäletan, olen kogu aeg millegi vastu protestinud. Seda küll n-ö kassi positsioonilt – käsu peale ei tee ma midagi. Isa ütles mulle küll, et ole natuke ettevaatlikum,

Pikett Stenbocki maja ees 23. märtsil 2023. Esiplaanil annab intervjuud Elin Kard. Foto Indrek Sirkel

aga mitte sellepärast, et ta oleks seda halvaks pannud, vaid eks ta pidi minuga käima alaealiste jaotuspunktis, mind ähvardati Kaagverre saata ja survestati komsomoli astuma. Õnneks mind ei võetudki, tõenäoliselt selle lakkamatu protestimise tulemusel.

Nii et ma olen protestimise vallas paadunud praktik, kuigi kõrvalt vaadates näib, et Juhan on ka pea kogu elu protestinud. Või vaidlustanud mingeid probleeme ühiskonnas.

Ulfsak: Kui sa niimoodi ütled, siis muidugi olen protestinud. Sellesama laulva revolutsiooniga, mis ei olnud küll pikk, sai ka ära nähtud, kui kiiresti protest banaliseerub ja enda paroodiaks muutub. Sellest, kui asi oli tõsiselt ohtlik ja imelikud pika mantliga KGB mehed tulid Hirvepargi või Tammsaare pargi üritustel ahistama, kuni hetkeni, kus nendel üritustel müüdi šašlõkki ja esines Ivo Linna, ei läinud kaua aega.

Kard: Sellest ajast on ka jäänud harjumus kogu aeg jälgida, millised on jõujooned poliitikas. Me oleme oma arutlevas demokraatias küll Euroopale üha lähemale nihkunud, aga selleni, et meie inimesed sakslaste või prantslaste kombel tänavatele tuleksid, läheb veel aega. Kui me sinna üldse jõuame.

Ulfsak: Seal on see ka kultuuriline traditsioon. On loomulikult spontaanseid proteste, aga kohati on see ka perekondlik traditsioon nädalavahetust või mõnd püha veeta. Kreuzberg peksti ju igal maipühal sassi.

Kard: Eesti kultuurivaldkonnas käib see nii keeruliselt ka põhjusel, et lähiajalugu näitab, et tänavale tulemine tegelikult kahjuks ei huvita kedagi, muutusi üldjuhul ei järgne. Kümme ja rohkem aastat tagasi oli näiteks loomeliitude avalikel kirjadel üsna suur mõju, aga nüüd ei huvita avalikud pöördumised kedagi. See on täiesti devalveerunud ja osalt ka põhjusel, et seda on kultuurivaldkonnas kogu aeg ühe survemeetodina kasutatud. Sellepärast mõne aasta eest ravikindlustuse kampaaniat tehes valisimegi teised lahendused.

Ulfsak: Põhjus, miks mina ei ole protestidel osalenud, kuigi mõtetes ja südames võin ideega olla nõus, on see, et protest ei tohiks teha asja ohutumaks. Protest ei tohiks olla ventiil, tänu millele poliitik rõõmsalt käsi hõõrub, et nüüd nad saavad auru välja lasta. Suur osa riiklikust kultuurijuhtimisest tegelebki kultuuri ohtlikkuse maandamisega: igasugune institutsionaliseerumine, auhindamine ja mõõdukas protestimine on ventiil ohtude maandamiseks. Niimoodi võivadki poliitikud tulla protestidele, rahvast tervitada, võib-olla naljagi visata ja siis minna – nad ei tunne mingit survet.

Ja pealegi, kui sa vaatad „Aktuaalset kaamerat", siis pea kõik uudised räägivad samast asjast: „Andke meile raha." Üks päev on Riigikogu ees kultuuriinimesed, siis jälle põllumehed. See tango, mida tantsitakse ilusti maalitud ohutute loosungite ja tervitavate poliitikute vahel, on mäng.

Aga mis teeb protesti ohtlikumaks?

Ulfsak: Kui me just vägivaldseks ei taha muutuda, siis aitavad ohtu tekitada totaalsus, mass, kõikehõlmavus ... ja see, et me jätame midagi tegemata. Ühesõnaga streigimotiiv.

Kard: Jah, totaalne katkestus veel võib-olla mõjuks. Eriti teatrite puhul, aga kinosid me nõusse ei saa – see on kasumit taotlev ettevõtlus – ja muuseumidel on väga karmid lepingud. Ja kui kunstigaleriid panevad uksed kinni, siis see ei huvita kedagi, sest me käsitleme seda justkui tasuta pakutava avaliku hüvena. Ka koroona ajal nägime, et kunstist tunti vähem puudust kui teatrist.

Ulfsak: Kui see toimuks erinevate kultuuriasutuste lõikes samal ajal, annaks nad üksteisele sünergiat ja torkaks rohkem silma. Kinni tuleks siis keerata ka need kohad, kus riik tahab kultuuri kasutada oma viigilehena. Meil on ju olemas mingi riiklik kultuuriväljendus, mille nähtavaim näide on see iga-aastane kontsertkava, mida 24. veebruaril esitatakse nende ees, kes meile seda raha ei anna. Aga see eeldab muidugi kultuuriinimeste solidaarsust.

Kultuuritöötajate meeleavaldus Riigikogu ees 15. oktoobril 2024. Foto Ken Mürk / ERR

Kard: See ongi komistuskivi: me ei suuda asju koos teha. Üks põhjus on seesama raha. Meid on õpetatud konkureerima ühe potikese pärast ja riigilt raha saavad asutused kardavadki protestida sellepärast, et äkki siis ei anta enam raha või antakse vähem. Riik on ju inimesed ja ametnikud, kes võivad solvuda ja võtta seda isiklikult, mitte mõelda katuskategooriates, milles võiks mõelda ja mille abil me kuhugi jõuaksime. Me oleme jalgupidi soos.

Ulfsak: Süsteem on üles ehitatud niimoodi, et riigil polegi vaja midagi teha, vaid inimesed lähevad ise tülli ja hakkavad napi raha pärast kaklema.

Kard: See vastandamine tundub olevat kohati täiesti tahtlikult juhitud. Kultuuriministeeriumilt raha juurde küsides tuleb esimese asjana alati vastus: „Jah, me saame aru, aga kellelt teist me siis raha ära võtame?“

Ulfsak: Just! Teatrimaailmas on raske saavutada solidaarsust ka riigi sihtasutuste ja erateatrite vahel, sest nad on eraldi potis. Selle asemel, et kogu plats korra üle vaadata, tõstatatakse küsimus, kellelt me raha ära võtame.

Kard: Seni, kuni me asju koos tegema ei hakka, ei muutu midagi. Jäämegi seda vaesust omavahel jagama. Tuleb leida ühised jutupunktid, mille eest seista.

Rääkides konkreetselt kultuurivaldkonnast, on protestimiseks mitu erinevat võimalust. Üks variant on protestida loomingu kaudu, kasutades kunstnikuna oma tavapäraseid väljendusvahendeid, teisalt võib rakendada neidsamu klassikalisi protestistrateegiaid, millest te olete juba rääkinud: meeleavaldus tänavatel, avalik pöördumine, streik jne. Kolmas, aga Eestis küllaltki vähelevinud meetod on neid kaht omavahel sünteesida ja teha avalikus ruumis protestiks mõni performatiivne aktsioon. Mis hetkel milline protestiviis valida?

Ulfsak: Enda kunstipraktikas oleks ma provokatiivne, ükskõik kui hästi asjad oleks. See on absoluutselt teine protest. See võib olla protest näiteks selle vastu, et miks ma olen sündinud siia ilma. Loomulikult võib kunstis olla ka äratuntavaid motiive igapäevaelust, aga sellise protestimise põhjus asub kuskil hingelisemal tasandil.

Kard: Jah, seda teebki iga kunstnik, ükskõik mis kunstialal ta tegutseb. Aga mina oma küünilisuses, mis on tekkinud aastatepikkuse vaatluskogemuse põhjal, ei arva, et poliitikuid kuidagi mõjutab see, kui me lähme tänavale ja kasutame põnevaid loomingulisi vahendeid. Pigem peame kasutama nende enda keelt ja vahendeid, ehkki need ei pruugi meile alati meeldida.

Või välja mõelda midagi kolmandat, mida me pole veel kasutanud. See lahendus, mida ma kampaanias „Ravikindlustus kõigile“ paar aastat tagasi kasutasin, oli ju *copy-paste* filmist „Kolm reklaamtahvlit linna servas“. Kui sa katad kogu Eesti plinkivate bänneritega, siis saabki koputada poliitikute ustele ja öelda, et saame nüüd kokku ja räägime. Aga ka see on nüüd ära kasutatud ega mõju enam.

Mida sa silmas pead vahendite all, mis ei pruugi meile meeldida?

Kard: Meid nimetatakse juba pikemat aega ju lobistideks, sest igaüks, kes oma muresid kurtmas käib, on poliitiku jaoks kohe lobist. Tegelikult on lobistiks olemise eeldus, et sul on ka jõuõlad, millega poliitikat mõjutada – meil neid kahjuks väga ei ole. Aga kui ma poliitikutega kohtumas käin, üllatab neid see, kui ma ei istugi neil nutuse näoga vastas ega ütle, et andke raha – sest seda on ajaloos palju tehtud –, vaid pakun lahendusi. Niimoodi saab kiiremini edasi liikuda.

Ulfsak: Kas see lahendus ei jõua alati sinna, et kuna Jürgen Ligi raha juurde ei anna, siis peame kelleltki teiselt ära võtma?

Kard: Kõik loovisikuid puudutavad probleemid ei ole kinni rahas, vaid juurpõhjus on seadusandluses.

Ulfsak: Sa pead silmas sotsiaalseid garantiisid?

Kard: Mitte ainult. Olles poliitikutega väga palju suhelnud, siis nad ei saa aru, et meie töö on töö – isegi mitte need poliitikud, kes on ise taustalt kultuuriinimesed. Me peame minema tagasi selle juurde, et ükskõik mis valdkonnas loovisik tegutseb ja kas vabakutselisena või mitte, on see siiski töö. Vabakutseliste tööd ei pea seadusandlus üldse tööks ja see ei ole üksnes Eesti probleem, vaid sellega tegeleb kogu Euroopa – tulutult. Kui seadusandlus hõlmaks vabakutselisi, oleks meil palju lihtsam rääkida ka töötasudest, garantiidest, töökeskkondadest.

Ulfsak: Samas on poliitikute tase meil selline, et nad ei julge otsuseid vastu võtta, vaid tahavad saada lihtsalt tagasi valitud – need ei ole mingid valgustatud inimesed, kes tulid meie elu paremaks tegema, vaid inimesed, kellel on endal laenud maksta, aga mujal nad tööd ei saaks. Nad ütlevad täiesti otse, et hetkel ei saa midagi teha, sest valimised on tulemas. Poliitikutele ei saa loota.

Kard: Minu kogemus erakondadega kohtumisest on selline, et kui kultuuriinimene tuleb, siis kutsutakse kohale need erakonnaliikmed, kes on ka ise kultuuriinimesed – las nemad kuulavad siis tema muresid. Aga kui sa hakkad rääkima, et seda seadust tuleks muuta

niimoodi, neid maksusid niimoodi, riigieelarve arvutus on selline, siis vaadatakse sulle otsa, fraktsioonisekretär teeb kiired kõned ja erakonna majandusinimesed tulevad joostes kohale.

Nagu öeldud, aitab lahenduste pakkumine kiiremini edasi liikuda – ühe erakonna peasekretär ütles tagantjärele, et me olime eelmistel valimistel tegelikult väga lähedal lahenduste saavutamisele, ja see on harukordne. Varem on loomeliidud käinud muresid rääkimas alles koalitsiooniläbirääkimiste ajal, aga siis on lootusetult hilja, sest sel hetkel enam uusi teemasid juurde ei võeta. Nii et tuleb leida meetodid, kuidas võimalikult vara valdkonnale oluliste teemadega silma jääda.

Ja iga uus meetod ammendab end pärast esimest kasutuskorda?

Kard: Toimivaid meetodeid ei saa sageli uuesti kasutada. Jaak Allik pakkus välja, et etenduse alguses võiks tulla kõllist jutt, mis viib inimesteni teadmise, et kui nad suures uhkes Draamateatris etendust vaatavad, on nende ees inimesed, kes teevad väga rasket ja sageli ka füüsiliselt ohtlikku tööd, aga kõigil neist ei pruugi isegi olla kindlat töölepingut. Äkki see aitaks.

Mina olen rõhunud ka sellele, et me ei ole ainus valdkond, kus palju vabakutselisi töötab – see arv kasvab järjest ka mujal. Euroopa Liidus on üle 7,7 miljoni vabakutselise inimese[2], nende seas talupidajad, korstnapühkijad, juuksurid, reklaamiagentuuride töötajad.

Ulfsak: Seda kirjeldab huvitavalt ka Žižek: me oleme täiesti uues situatsioonis, kus klassivõitlust senisel kujul ei eksisteeri, sest kapitalist on teinud hästi kavalalt, et ei oleks jaotust kapitali omanike ja töötajate vahel. Nüüd on kõik hoopis killustatud vabakutselisteks, kes on FIE-d, OÜ-d või platvormitöölised, ning pandud nad omavahel võitlema. Seda esitletakse suure vabadusena, aga tegelikult on võitlus viidud lihtsalt uuele tasandile.

Aga kui pöörduda nüüd tagasi kultuuri ja protesti juurde, siis ma arvan, et pärast järgmisi valimisi ootab meid ees järjekordne pööre rahvuskonservatiivsuse suunas. Euroopas on see viimase kümne aasta jooksul välja näinud niimoodi, et võimule tulevad populistid, kes ründavad alustuseks neile kahtlastena tunduvaid institutsioone, üritavad panna suurtesse institutsioonidesse oma poisid ja tavaliselt piirata mingil moel ka rahvusringhäälingut. Loomulikult mitte nii nagu Stalini ajal, kus inimesi pandi seina äärde, kõik käib läbi rahastuse ja seadusandluse.

[2] Cultural employment in the EU grew by 4.5% in 2022 | 2023. *Eurostat*, 24. VIII. https://teatrielu.s.gy/U7bnOE.

Eesti Teatriliidu meeleavaldus Stenbocki maja ees 24. septembril 2024. Foto Ken Mürk / ERR

Ja siis algavad protestid, mis loksuvad natuke üle ääre – nad algavad mingist konkreetsest probleemist, muutuvad siis protestideks valitseva võimu suhtes laiemalt ja kaasa tulevad ka teised valdkonnad. Parimate näidete puhul ongi niimoodi valitsused kukkunud või vähemalt kõvasti tagasi tõmmanud, pidanud välja vahetama kultuuriministreid. Seda mudelit on näha olnud nii Leedus, Sloveenias, Slovakkias kui ka Austrias. Neid proteste on iseloomustanud katkestus, totaalsus, järelejätmatus, mass, mis häirib poliitikute igapäevast elu. Teisalt on need protestid olnud loomingulised ja üritanud valu teha läbi kujundite.

Kui Eestis populistid viimati võimule tulid, sai isegi üks kõne peetud, sest oli teada, kuidas see kipub minema. Ehkki seda käsitleti laiemalt poliitilisena, oli see kõne tegelikult mõeldud kolleegidele ja solidaarsuse loomiseks: suuremad, olge meile abiks, kui väikseid teatreid hakatakse ründama. Aga meie poliitikud olid selles mõtted kavalamad: kui Leedus pandi mingi täielik natsimõlakas kultuuriministriks, siis meie omad said aru, et siin pole palju võita, ja panid Lukase kultuuriministriks. Lukas on normaalne mees ja hoidis suurema kära ära, midagi halba kultuurivaldkonnas otseselt ei juhtunud. Paradoksaalselt isegi vastupidi – koroona ajal oldi üsna lahked, nii et paljud vabakutselised ütlesid, et nad pole kunagi nii regulaarset toetust saanud. Ma arvan, et nad on piisavalt nutikad ka järgmisel korral.

Ehk siis inimesi mobiliseerib see, kui olukord muutub järsult halvemaks, ja seda ideoloogilistel põhjustel. Kui olla pikalt sarnases olukorras virelenud, on keeruline leida motivatsiooni, et kokku tulla ja protestima hakata.

Ulfsak: Protestis peab olema kirge sees ja endalgi on see tunne, et raha ei ole asi, mis seda kirge kõige rohkem tekitaks. Kui sellele lisandub mingi vastuvõtmatu poliitiline või ideoloogiline surve, siis tekib emotsionaalsem laine.

Kard: Ideoloogiline surve oli ka see, mis tõi laulva revolutsiooni kokku. Lisaks on vaja ka tunnet, et kui nüüd koguneme, siis midagi päriselt muutub.

Ulfsak: Muide, Ungaris on Orbáni-vastaseid proteste aidanud lavastada üks Ungari viimaste aastakümnete kõvemaid avangardiste Árpád Schilling.

Kard: Meil on ka lavastajat vaja, kui järgmine kord tänavale läheme. See tegevus peab olemas väga läbimõeldud.

Jah, endagi meeleavaldusel käimise kogemustest on meeles see kohmakus, kus keegi ei tea, mida tegema peab, nii et rahvas seisabki lihtsalt tuima näoga tänaval. Lavastaja suudaks selle ruumi vast kuidagi pulbitsema panna.

Kard: Tuleb ka läbi mõelda, mis sõnumit me tahame edasi anda, ja kus, kes ja kui kaua seda teeb, mitte takerduda sellesse, kas plakatid peaksid olema värvilised või mustvalged. Sellepärast ongi vaja inimest, kes jälgiks asja kõrvalt ja ütleks vajadusel, et mõni mõte on väga rumal.

Ulfsak: Kui mõelda nende protestide peale, mis olid koroonapiirangute vastu ja viimati sigade hukkamise vastu – võime ju muiata nende peale, aga tõsi on, et seal oli kirge. Hinnanguid andmata – need inimesed olid võitlusvaimu täis, sest nad tundsid, et nende hingekese kallale minnakse. See on hoopis teine kirglikkuse aste kui kultuuriinimestel Stenbocki maja ees.

Kard: See on ka üks juurpõhjus, miks me tänavatele ei lähe**:** me oleme liiga intelligentsed ja haritud, nii et meile on väga sisse juurdunud see, mis sobib ja mis ei sobi. Mõtleme kogu aeg üle. Aga seal seafarmi taga oli muidugi ka bussitäis kutselisi protestijaid.

Ulfsak: Oli vist jah, needsamad, kes käivad igal pool tuulikute juures ja ... See tuulikute asi – seal on ka niuke möll!

Kard: Me peame siis need inimesed ...

Ulfsak: ... kuidagi paati saama! Vot see on esimene originaalne idee täna! Me peame need seafarmi- ja tuulikuinimesed tooma Toompeale ravikindlustuse eest võitlema.

Kard: Jah, kultuuriinimesed niikuinii ei tule, nad on tööl ...

Ulfsak: Nad on kuidagi külmad! Aga nende proffide hinges põleb tuli, mida ei suuda ükski tuulik jahutada.

Naljakas paradoks, et muidu mõeldakse kultuuriinimestest kui emotsionaalsetest ja tundlikest, aga kui protestimiseks läheb, oleme vastupidi pigem külmad. Huvitav, kas asi võib olla ka selles, et kunstis ei ole plakatlikkus üldjuhul hea märk, seega mõjubki otsesõnaliste plakatitega tänavale minek võõralt?

Ulfsak: Kunstiski võiks minu maitsele rohkem plakatlikkust olla.

Miks sa ise ei tee siis plakatlikumalt?

Ulfsak: Ei tee või?

Ma ei tea, minu meelest ei tee.

Kard: Olles ka mitmes astmes kunstnikuks õppinud, tõmmatakse sinna ikka kindel piir, et sa oled halb kunstnik, kui dekoratiivseks lähed. Ja plakatlikkus on ka dekoratiivne.

Ulfsak: Ma ei mõtle seda nii üks-ühele, aga miks mitte vahel midagi julgemalt ja *in-your-face* teha. Aga see põrkub ka teinekord väitega, et ärme nüüd liialt paati kõiguta – me oleme ju üks Eesti rahvas.

Et vältida vastandumist?

Ulfsak: Just, lõpuks müüakse sulle maha see kõige suurem katusorganisatsioon, et me kõik oleme eestlased.

Kard: See on ka tegelikult juba devalveerunud, isegi põhiseaduse tsiteerimine ei huvita poliitikut.

Ulfsak: Mul on tegelikult väga raske aru saada, miks on nii võimatu kultuurivaldkonnas olukorda leevendada, kui need summad, mida selleks vaja läheks, ei ole proportsionaalselt üldse suured. Mis seisus meie kultuurirahastus ülejäänud Euroopaga võrreldes üldse on?

Kard: Kui võtta aluseks Eurostati andmed, siis me oleme kolmandal kohal[3] ...

Ulfsak: Miks meil siis nii halvasti läheb?

Kard: ... see on siis võrdluses SKP-ga. Aga kõikide riikide kultuurieelarved on sisult erinevad ja me oleme kolmandal kohal tänu sellele, et meil kuuluvad sinna sisse ka hooneid puudutavad investeeringud, halduskulud, sport, avalik meedia – paljudes riikides neid sellesse eelarvesse ei loeta. Statistikaamet on meid lubanud aidata, et adekvaatsemat võrdlust koostada – arvestada tuleks ka riikide territooriume, rahvaarvu ja muid majanduslikke näitajaid.

Neid numbreid on vaja, kui keegi tuleb jälle ütlema, et Eesti on kultuuri suhtes tegelikult väga helde – milles see heldus seisneb? Riigieelarve läheb eest ära, meie seisame numbriliselt paigal, aga sisuliselt kogu aeg kahaneme.

Ulfsak: Väga huvitav, mul jääb endal ka vahel suu kinni, kui kuulen poliitikuid ütlemas, et me oleme kultuurirahastuse poolest Euroopas tipus. Ometi läheb kitsamalt teatrivaldkonnas ja minu majas ainult halvemaks, sest inflatsioonilegi ei jõuta järele. Kui midagi ei muutu, algavad suured sulgemised.

See on ka küsimus sellest, millist riiki me tahame. Kui mõelda linnade näitel, siis miks näiteks Berliin on saanud õitsvaks metropoliks? Sest pärast Berliini taasühinemist kutsuti

[3] Government expenditure on cultural, broadcasting and publishing services 2025. *Eurostat*, 21. III. https://teatrielu.s.gy/ziZyDl.

sinna noori kultuuritegelasi elama, anti stipendium ja korter. Sel hetkel oli palju kohti, kus oleks olnud võimalus selline kultuurimeka rajada, aga Berliinis tehti teadlik otsus ja see õnnestus. Ja lõpuks, mida *cool*'im riik sa oled, seda enam tahab ka see iduettevõte sinu riiki tulla. Kapitalist saab ka kasu, ärgu ta kartku!

Aga ainult kasu peale ei peaks ka mõtlema, vaid küsima, mis võimalusi me saame pakkuda nendele inimestele – sellele protsendile ühiskonnast, mis on alati olnud ja alati jääb –, kes hakkavad tegelema maailma kõige kasutuma, samas maailma kõige ilusama asjaga: kunstiga. Kui me neid siia riiki ei taha, siis mis riik me oleme? Kas kokkuvõttes ei ole kõige tähtsam see, mis on kõige kasutum?

Praegu algavad olümpiamängud ja tuhanded inimesed istuvad ja vaatavad, karjuvad, et meie laskesuusataja laseks pihta või suusahüppaja hüppaks kaugele. Kui tulnukas seda vaataks, kuidas inimene tornist alla tuleb ja hüppab või mingi pulga abil laseb, siis arvaks ta, et see on täiesti mõttetu. Aga kumma suhtes on inimene emotsionaalsem: kas vaadates iluuisutajat või Exceli tabelit? Sama asi on kunstiga: kui me selle välja suretame, tapame ära oma hingekese, ja siis me olemegi üks täiesti mõttetu provints.

Me oleme nüüdseks palju rääkinud sellest, kuidas viia oma sõnum võimuesindajateni, aga mis roll on siin teemas avalikul arvamusel? Kuidas saaks mobiliseerida kultuurist huvitatud inimesi laiemalt, mitte üksnes neid, kes selles vallas töötavad?

Kard: Üks eeldus, et midagi hakkab juhtuma, ongi kogu maastiku surve, nende seas nii loovisikud, vabakutselised kui ka kultuuritarbijaid. Aga kultuuritarbijat saab mõjutada üksnes katkestuste kaudu, sest kui klišee see ka poleks, siis sa ei saa mingi igapäevase asja olulisusest aru enne, kui sa sellest ilma jääd.

Ulfsak: On raske loota mingit kogu ühiskonna ühtsust kultuurirahvaga. Meid on teadlikult lõhestatud nagu kogu ülejäänud maailmagi. Populistide tööriistakasti kuulub ka dekadentliku kunsti vaenamine, vastandus „lihtne inimene" *vs.* „purkisittuja". Võib-olla kui tahetaks laulupidu ära keelata, tuleks rahvas hangudega tänavale, aga muude kultuurivaldkondade puhul kiidetakse maksumaksja kulul parasiteerivatelt liberastidelt raha äravõtmine ilmselt heaks.

Nii et ei ole mõtet loota, et kultuurivaldkonna suhtes tehtud otsused kuidagi poliitikute reitinguid mõjutavad?

Kard: Valitakse ju inimest, mitte platvormi, ja mõeldakse ennekõike oma materiaalsele olukorrale: lastetoetustele, automaksule jne. Kultuur tuleb ilmselt kõige viimases järjekorras, eriti praegu, kus kõigil on palju muresid.

Ulfsak: Ilmselt ei ole see üldse mingi teema, millega sa hääli võidad või kaotad. Aga igaks juhuks on siiski kindlam mitte midagi teha.

Kard: See on ka üks juurpõhjus, miks meil asjad paremaks ei lähe. Kultuurivaldkonnale vastutulek ei too kaasa valijaid ja kuna need teemad on ebapopulaarsed ka erakondade sees, läks eelmine kord isegi hästi, et sotsiaalsete garantiidega viie erakonna platvormidesse jõudsime – see on senine rekord.

Lõpetuseks tuleksin tagasi väga isikliku tasandi juurde: kuidas selle protesti raskuse all ise ellu jääda? „Tagasiside" etendusejärgses vestluses tuli jutuks, et isegi kui inimene tahab mingi teema eest seista, siis ei teki kohe tahtmist minna Vabaduse väljakule plakatiga seisma, sest järgmisel päeval võib ta olla selle plakatiga kuskil ajalehe esikaanel ja järsku on see üks lause kogu tema identiteet. Ja mis tahes lause see siis ka poleks, saab ta igatahes sõimu osaliseks. Kuidas selle pingega toime tulla?

Ulfsak: Seoses oma tegevusega, mis minu meelest pole olnud üldse nii poliitiline, on mul õnnestunud saavutada kuulsus, et ma olen see ... liberast ... soroslane ... ja sellega seoses muidugi Eesti rahva vaenlane, ilmselt ka narkomaan ja seksuaalselt sättumuselt kuidagi peavoolust lahknev. Püüan seda komplimendina võtta.

Aga siin on üks nüanss veel: kui sa ei ole poliitik või psühhopaatne nartsissist, siis sa ei taha ennast liiga palju eksponeerida, ei taha näha enda nägu iga päev lehes. Seepärast ma väga austan inimesi, kes jaksavad olla mingi teema käilakuju. Kunstnikuna ei taha ka ennast niimoodi ankurdada. Aga selle kõige peale võib mõelda heal ajal. Kui on piisavalt perses, tuleb hangud ja kirved kätte võtta ja minna.

Kard: Mulle on kauges minevikus Pärnus labidaga ka kallale tuldud, kui protestimine veel minu töö osa ei olnud.

Ulfsak: Mille eest?

Kard: Protestimise.

Ulfsak: Mille vastu?

Kard: Väikekodanluse. Mul oli punkarina pintsak, mille seljale oli kirjutatud „Mis vahid, väikekodanlane?“, ja üks tänavakoristaja tuli ja lõi labidaga vastu pead.

Ulfsak: Ah jaa, sel ajal sai sakutada küll. Olen isegi saanud. Kui vanasti sai ikka labidaga pähe ja rusikaga näkku, siis mida saab üks Delfi kommentaator meiesugustele teha? Meie põlvkond ei karda, aga me võime tüdineda ja hakata oma asjadega tegelema.

Kard: Noh, mina seda ei saa, sest see on minu töö osa. Eks ikka vahepeal tunnen, et jälle pean natuke teises sõnastuses rääkima samu asju, mida ma kogu aeg jauran. Ja Facebookis näed ikka vastukaja ka, seal on teinekord väga värvikaid kommentaare. Aga kui sa nende peale mõtlema hakkad, siis ei saagi enam midagi öelda. Ma olen ka tapmisähvarduse saanud: keegi helistas ja ütles, et ma peaksin vangis olema, või ta tuleb ja lööb mu ise maha. Tema on maksumaksja, ja mis õigusega me tema raha endale tahame.

Ulfsak: Teatav kõhedus või kummaline tunne siiski tekib, kui inimesed, keda sa ei tea, vihkavad sind. Võid ju endale rahustuseks öelda, et nad on nõrga mõistusega ja kell 7 hommikul purjus, aga ikkagi – teine inimolend vihkab sind. Sul ei kasva see üle pea?

Kard: Ma olen kaks korda läbi põlenud.

Ulfsak: Tegelt see on raske.

Kard: Muidugi on. Sellist asja nagu „paks nahk“ ei ole olemas, seda ei teki iialgi. Aga seni ma jauran, kuni lahendused tulevad.

Ulfsak: Respekt.

Võib-olla on siin ka pisut põlvkondlikku erinevust, sest internetis ja suures arvamuste paljususes üles kasvades on tekkinud see tunne, et ükskõik, mida sa ütled, ütled ikka kuidagi valesti ja pead pärast inimestega jagelema. See konflikti eelaimdus hoiab protestimeelt tagasi.

Ulfsak: Normaalne inimene, isegi kui ta teab, et tal on õigus, ei tahagi kogu aeg konfliktses situatsioonis olla. Kes jaksab kogu aeg kraagelda?

Kard: Ja sageli on sinu aeg tähtsam kui vaidlemine kellegagi, keda ei huvita sinu vastus – artikleid kommenteeritakse ka ainult pealkirja põhjal, samu kommentaare kopeeritakse ühest keskkonnast teise. Vahel guugeldan nende kommenteerijate nimesid ja näen, et tegu on väikeettevõtjaga, kellel on riigile maksud kolm aastat maksmata. Ja siis ta räägib, et meie elame tema kulul.

Ulfsak: Kui ma vahel Facebooki piilun ja mingile hullude eestlaste kismale peale satun – kus rattateest jõutakse homoseksuaalsuse ja Soroseni –, on mul perversne huvi klikkida nende inimeste profiilile. Esiteks ühendab neid täielik arusaamatus kokku- ja lahkukirjutamise reeglitest. Aga teiseks: kui keegi naisterahvas sõimab stiilis „sa kuradi sotsinärakas, su lapsed tuleks ka ära tappa“ ja sa klikid ta profiilile, siis seal on alati hästi palju lillepilte. Tal on alati pojengid ja kassid meeldivad talle ka.

Eesti Teatriliidu meeleavaldus Stenbocki maja ees 24. septembril 2024. Foto Ken Mürk / ERR